

גנב וטבח ומכר על פי עד אחד או על פי עצמו, אינו משלם אלא הקרן, ואינו חייב גם כפלו!?

גנב על פי שנים וטבח ומכר על פי עד אחד או על פי עצמו, דלא מחייב עצמו בקרן, הוא דאמרינן, שאם באו עדים אחר כך הרי הוא חייב, וכדמשמע לשון משנתנו:

“על פי עצמו” דומיא ד“על פי עד אחד”, מה על פי עד אחד כי אתי עד אחד מצטרף בהדיה, מחייב על פי עצמו נמי, כי אתו עדים אחר כך מחייב, ואינו נפטר בהודאתו.⁽¹⁾

עוה-ב אלא לאו, בהכרח, שלכן נקטה משנתנו באופן זה, משום שמדברי המשנה נראה שאם באו עדים אחר כך וחייבוהו הרי הוא חייב, וכדמפרש ואזיל; והא קא משמע לן התנא בלשונו:

בעדים, שלא יתברר הדבר אלא על ידי עדים, ונמצא דאין הודאה בקנס גורם פטור חדש, אלא דחסר תנאי חיוב, [ראה שם שהאריך יותר]. ד. ולפי זה, כוונת רב המנונא לפי האמת אינה כפי שהבינה הגמרא בקושייתה, אלא טעמו של רב המנונא הוא, שאם כי אין כפירת הנתבע על הטביחה עצמה, מכל מקום הרי על הגניבה שהטביחה הוא פרט מפרטיה הלוא כפר, ודי בכפירה זו כדי לחייבו קנס אפילו על הטביחה שהודה בה, [ראה שם שהאריך יותר, ובמה שהביא מה”משכנות יעקב”]; ובדברים אלו יש מקום לבאר את דברי המאירי, וראה עוד בהערה 12.

ה. וראה לעיל עד א, שכתב רש”י [בד”ה ואי דלא העמידן], גבי עדים הזוממים להוציא עבד לחירות, ודבריהם נכונים שכבר הוציא לו שן או עין, אלא שעדיין לא עמד בדין עליו, ומבואר בגמרא שם שהם חייבים לשלם דמי עבד שלם לבעליו, וכתב רש”י את הטעם משום דאי מודה מיפטר; והובא בהערה שם, שב”תוספות רבינו פרץ” הקשה עליו, שהרי בקנס דשן ועין אינו יכול לפטור עצמו בהודאתו, כיון ש”פוטור עצמו מכלום”; ולפי השיטה שהביא המאירי ושיטת הרמב”ם, ניחא דברי רש”י.

1. וכפי שמוכיחה הגמרא לעיל עד ב, שאם לא

והטעם שפירש כן הרמב”ם, הוא משום שהרי הגמרא מקשה על רב המנונא, ממה שלא השיב רב הונא כן במעשה דרבן גמליאל, ומאידך גיסא, הרי דברי רב המנונא מוכרחים כפי שהגמרא מסייעת את דבריו ממשנה וברייתא, ומכח זה הכריח הרמב”ם לפרש את דברי רב המנונא באופן אחר; [וראה עוד שם מקור לזה מסוגיא דשבועות לג א, במשביע עדי קנס].

ג. ובביאור הדבר כתב שם על פי מה שכתב הרמב”ם [שבועות ט ד] שהמשביע עדים שיבואו ויעידוהו שפלוני חייב לו קנס, וכפרו לו העדים ונשבעו בשקר שאינם יודעים לו עדות, אין הם חייבים בקרן שבועת העדות שמתחייב עד הכופר בשבועה בעדות; וכתב הרמב”ם בטעם הדבר: “מפני שאם קדם הנתבע והודה בקנס פטור מלשלם ואף על פי שבאו העדים אחר כך והעידו, נמצאו העדים לא חייבו זה בעדותן לבדה, אלא עדותן עם כפירת הנתבע הוא המחייבת אותו, והואיל ואם הודה לא תועיל עדותן, אם כפרו בה ונשבעו פטורין”.

ומתבאר מדברי הרמב”ם, דפטורא דמודה בקנס ואחר כך באו עדים, אינו משום שבהודאתו גרם לחדש פטור, אלא הפטור הוא משום שלא נשלמו תנאי החיוב שצריך בקנס, דהיינו שצריך לחיוב קנס תנאי שהבעל דין לא יודה בו, וזה ילפינן מקרא ד”אם המצא

פטור", וסובר תנא זה, שהוא נפטר אף שהודה מחמת ביעתותא דעדים.

ולכאורה תיקשי: למה לי לתנא למיתנא: "ואמר גנבתי, אבל לא טבחתי ולא מכרתי"!?

ניתני כך: ואמר: "גנבתי", או שאמר: "טבחתי ומכרתי",⁽³⁾ בין כך ובין כך הרי זה פטור מתשלומי ארבעה וחמשה!?! כי בלשון זה כולל התנא שני חידושים:

האחד: שהודאת הגניבה הודאה היא, אף שיש לומר: מחמת ביעתותא הודה.

השני: כשהודה בטביחה נפטר מתשלומי ארבעה וחמשה בהודאתו, ואף שהוא "פטור עצמו מכלום".⁽⁴⁾

אבל אם גנב וטבח ומכר על פי עד אחד או על פי עצמו, דחייב עצמו בקרן של הגניבה, באופן זה לא אמרינן: על פי עצמו דומיא דעל פי אחד —

אלא אפילו אם יבואו עדים ויעידוהו, היא פטור על הגניבה ועל הטביחה.⁽²⁾

והברייתא שאמר רב אשי לדקדק הימנה שה"פטור עצמו מכלום" אינו נפטר, היא הא דתניא בברייתא שהובאה בעמוד א:

ראה עדים שממשמשיין ובאין לבית דין להעיד עליו שגנב טבח ומכר, ואמר: גנבתי אבל לא טבחתי ולא מכרתי, אינו משלם אלא קרן ואפילו העידוהו העדים אחר כך —

ומשום שה"מודה בקנס ואחר כך באו עדים

אף על הטביחה, ולפירוש השני, ישלם כפל, ולא ישלם על הטביחה.

ולשון הגמרא נוטה, שפטור הוא על הגניבה משום "מודה בקנס", שאם לא כן, למה הוזכרה כאן הודאת הטביחה, וכן יש לדקדק מלשון רש"י בד"ה לימא כתנאי; וכן מוכח מלשון הגמרא לקמן גבי מחלוקת סומכוס ורבנן, ובפרט מלשון רש"י שם בד"ה הודאה דטביחה, ובד"ה לא דכולי עלמא, ועל פי דרך זו מתבארת הסוגיא בפנים.

3. בפשוטו, הכוונה היא, דליתני: "גנבתי אבל לא טבחתי ולא מכרתי", או שאמר: "טבחתי ומכרתי אבל לא גנבתי", שאין לומר שכוונת הגמרא דליתני "גנבתי" לבד, שהרי אין זה שייך לדקדוק הגמרא, ובין כך ובין כך יש להקשות למה הזכיר לשון זה, וראה "תורת חיים".

4. כך יש לפרש כוונת רש"י שכתב: "ושמעין

כן "על פי עד אחד" הרי פשיטא, ולא היה צריך התנא לשנותו כלל.

2. היה מקום לפרש בשני אופנים:

האחד: כשאמר "גנבתי טבחתי ומכרתי", אין מועיל פטורו רק על מעשה הגניבה שעליה מתחייב הוא קרן, ואילו על הטביחה ועל המכירה הוא פטור משום שאם אין כפל אין ארבעה וחמשה.

השני: כיון שהודה על הגניבה שהיא סיבת החיוב גם של הטביחה, אם כן די במה שחייב עצמו בקרן בהודאת הגניבה, כדי לפוטרו אף על הטביחה משום "מודה בקנס".

ולדעת ה"קצות החושן" [סימן שנ], שאין הפטור מועיל אלא באותו בית דין שהודה בו, יש נפקא מינה, באופן שאחר הודאתו בבית דין, באו עדים על הגניבה בבית דין שני וחייבוהו כפל, ושוב באו עדים באותו בית דין שהודה בו, והעידו על הטביחה; שלפירוש הראשון יתחייב

אלא ודאי הא קא משמע לן הברייתא:

הוא משום שהיא גופה קא משמע לן, דכיון דאמר: "גנבתי", אף על גב דאמר: "לא טבחת ואלא מכרתני", ובאו עדים שטבח ומכר, הרי הוא פטור על הטביחה! (6)

ומאי טעמא באמת פטור הוא אף על הטביחה, כשהודה על הגניבה לבדה, כי: תשלומי "ארבעה וחמשה" (7) אמר רחמנא, דהיינו תשלומי כפל משום הגניבה ושנים ושלשה משום הטביחה, ולא תשלומי ארבעה, דהיינו קרן ושלשה על הטביחה כשטבח שור, ולא תשלומי שלשה כשטבח את השה.

לימא דין הודאה כשפטור עצמו מכלום, אם הודאה היא לפוטרו, כתנאי?

דתניא: היו שנים עדים מעידין אותו שגנב, והיו שנים אחרים מעידין אותו שטבח ומכר — כך הוא דין הזמתם:

אם הוזמו עדי גניבה לבדם, אינו משלם כפל לבעלים, ואינו משלם להם גם על הטביחה ואף שבאו עליה עדים אחרים שלא הוזמו, כי עדות שבטלה מקצתה, בטלה כולה, כלומר: היות ובטלה עדות הגניבה, הרי

טעמא דאמר: "גנבתי", דחייב עצמו בקרן, הוא דפטור מכפל ותשלומי ארבעה וחמשה ואף לכשיעידו העדים; אבל אם אמר: "לא גנבתי", ובאו עדים שגנב, וחזר ואמר: "טבחת ומכרתני", ובאו עדים שטבח ומכר, דלא חייב עצמו בקרן, הרי הוא חייב לכשיעידו העדים.

כלומר: (5) אכן בהודאת טביחה לבדה, לא ייפטר זה מתשלומי ארבעה וחמשה, אלא בהודאת גניבה לבדה.

אלמא, הרי מוכח שהודאה דטביחה לאו הודאה היא לפוטרו, כיון שפטור עצמו מכלום.

אמרי בני הישיבה לדחות את הראיה:

לא כאשר פירשת, שלכן לא נקט התנא חידוש נוסף — שאף הודאה של טביחה פוטרתו מארבעה וחמשה — משום שאכן אין זו הודאה הפוטרת.

אלא הטעם שלא הזכיר התנא חידוש זה,

באופן אחר, ראה שם.

6. דחיית הגמרא צריכה ביאור, שהרי חידוש זה שמענין ממה שאמר התנא "גנבתי", ואכתי תיקשי למה לא הוסיף להשמיענו שאף האומר "טבחתני" הוא פטור; וראה ביאור ה"תורת חיים" בדקדוק הגמרא ובדחייתה.

7. על פי הגהת היעב"ץ, וראה בספר "שינויי נוסחאות".

מינה תרתי", דהיינו שני חידושים אלו; ויש מפרשים, שהכוונה ברש"י היא: האחד: שבאומר גנבתי, נפטר אף מארבעה וחמשה, כי תשלומי ארבעה וחמשה אמר רחמנא ולא תשלומי שנים ושלשה, והשני כמבואר בפנים, וראה בספר "שינויי נוסחאות".

5. כתב ב"תורת חיים", שהלשון "אלא הא קא משמע לן", לא משמע כפירוש שנחבאר בפנים; [ועוד צריך ביאור: וכי אטו כל החידושים צריך לומר תנא זה!?, וראה עוד הערה 6]; ולכן פירש

שממילא בטלה עדות הטביחה, ש"אם אין גניבה אין טביחה ומכירה".

ואם הוזמו עדי טביחה לבדם, הוא הגנב משלם תשלומי כפל לבעלים על פי עדי הגניבה שלא הוזמו, והן — עדי הטביחה שהוזמו — משלמין לגנב תשלומי שלשה שרצו להפסידו.

משום סומכוס אמרו חכמים, ומפרש לה הגמרא ואזיל, על איזה אופן נחלק סומכוס:

הן — עדי הגניבה — משלמין תשלומי כפל, והוא הטובח משלם תשלומי שלשה לפר [כדין שור המשלם חמשה], ושנים לאיל [כדין שה המשלם ארבעה].

ומפרשת הגמרא את דברי סומכוס, ומן הפירוש יוצא שנחלקו בדין "פוטר עצמו מכלום".

אהייא — על איזה בבא? על הרישא שהוזמו עדי גניבה לבדם, או על הסיפא שהוזמו עדי טביחה לבדם — קאי סומכוס ונחלק על חכמים?

אילימא נחלק סומכוס ארישא שהוזמו עדי גניבה, וסובר סומכוס: הן שהוזמו משלמין תשלומי כפל, ואילו הוא משלם תשלומי שנים ושלשה, היות ועדי הטביחה לא הוזמו.

כך הרי אי אפשר לומר, כי:

וכי אטו לית ליה לסומכוס: עדות שבטלה מקצתה בטלה כולה, כלומר: אם אין עדות על גניבה בטלה ממילא עדות הטביחה, שאם אין גניבה אין טביחה ומכירה!?

ואלא, שמא תאמר אסיפא שהוזמו עדי

טביחה לבדם, בזה הוא שנחלק סומכוס על חכמים?

אף כך אי אפשר לומר: שהרי שפיר קאמרי רבנן: הוא משלם תשלומי כפל משום שלא הוזמו עדי הגניבה, והן — עדי הטביחה שהוזמו — משלמין תשלומי שלשה!?

והאיך אפשר שיחלוק סומכוס לאמר: הן — עדי הגניבה שלא הוזמו — משלמין תשלומי כפל, והוא — שעדי טביחתו הוזמו — משלם תשלומי שנים ושלשה!?

אלא בהכרח, שלא על הרישא ולא על הסיפא נחלק סומכוס, אלא מילתא אחריתי איכא בינייהו, [בדין אחר נחלקו תנא קמא וסומכוס], כלומר: הוסיף תנא קמא עוד דין שלא נזכר במפורש בבביתא, ועליו הוא שנחלק סומכוס; ומה הוא אותו דין:

כגון דאתו בי תרי [באו שני עדים] ואמרי ליה לגנב: "גנבת!"

אמר להו הגנב לעדים: "איין", אכן "גנבתי, ולא עוד אלא שאף טבחתי ומכרתי, מיהו לא בפניכם גנבתי", ואינכם אלא עדי שקר.

ואייתי הגנב סהדי, ואזמינהו דלא באפיהו גנב [ואף הביא הגנב עדים שיזימו את עדותם של העדים האומרים שגנב בפניהם].

ואייתי בעל הבית סהדי אחרני [ובעל הבהמה הביא מצדו עדים אחרים], ואסחידו ביה דגנב, ואף טבח ומכר [והעידו הן על הגניבה והן על הטביחה].

ולכולי עלמא, הודאת הגניבה שהודה הגנב אינה הודאה לפוטרו, כי מחמת שבאו עדים ואמרו לו "גנבת", לכן הודה, (8) ונמצא

8. א. נתבאר על פי רש"י שפירש, שמחמת עדים הראשונים הודה, ראה דבריו בד"ה הודאה

שכפל חייב הוא לכולי עלמא מחמת עדים האחרונים.

ואולם בהודאת הטביחה – שהודה הגנב שלא מחמת העדים הראשונים, שהרי לא באו להעידו על הטביחה – בהא קמיפלגי תנא קמא וסומכוס, אם הודאה היא לפוטרו מלשלם עוד שנים ושלשה:

דרבנן סברי:

אף על גב דהודאה דגניבה מחמת עדים הוא דקא מודה, ואין זה נקרא ש"מחייב עצמו בקרן", מכל מקום הודאה דטביחה –

שפוטרו הוא בה את עצמו מכלום – הודאה היא, ופטור, ומשום שרבנן סוברים: אף פוטרו עצמו מכלום, מועילה הודאתו לפוטרו.

וסומכוס סבר:

כיון דהודאה דגניבה מחמת עדים הוא דקא מודה, הרי זה כמי שלא הודה לחייב את עצמו בקרן, ונמצאת הודאת הטביחה כאילו לא הודה יחד עמה על הגניבה ופטר בה את עצמו מכלום, ולפיכך: הודאה דטביחה לאו הודאה היא.⁽⁹⁾

ושוב חזר בו הרשב"א, ופירש, שכוונת הגמרא היא מחמת העדים שכבר באו [אף שיודע הוא שיכול להזימם]; ולא נתבאר בלשונו של הרשב"א, אם לפי מה שחזר בו, יש לומר שחכמים וסומכוס סוברים, כחכמים, אלא שהיות וכבר באו עדים גרע [ואף שיכול הוא להזימם] או, שאף לפי חזרתו, צריך לומר שסומכוס וחכמים כרבי אלעזר ברבי שמעון הם סוברים, ולשונו נוטה כפירוש ראשון; וראה בפירוש הראב"ד כאן; ומדברי המהרש"א נראה, שהוא תלוי בפלוגתת רבי אלעזר ברבי שמעון וחכמים.

9. את לשון הגמרא "כיון דהודאה דגניבה מחמת עדים הוא דקא מודה, דטביחה לאו הודאה", היה מקום לפרש בשני אופנים: האחד: כיון שמחמת עדים הודה, לכן אין הוא נפטר מחיוב הכפל על הגניבה, ואין זה נתינת טעם להודאה דטביחה.

השני, [והוא הפירוש שנתבאר בפנים]: אילו היתה הודאת הגניבה שלא מחמת עדים, כי אז אף הודאת הטביחה היתה הודאה לפוטרו, כי מה שחייב את עצמו בקרן הגניבה די בה כדי לעשות גם את הודאת הטביחה כהודאת מי

דטביחה; אבל הרשב"א [לעיל עמוד א ד"ה אמר לך, הובאו דבריו באות ב] פקפק בזה מתחילה, והיה סבור בפשיטות לפרש, שהכוונה מחמת עדים האחרונים שבאו לבסוף, שכל המודה בקנס היודע שיש עדים בדבר אין הודאתו חשובה הודאה, אלא אם כן לא היה ידוע שיש עדים בדבר; ושוב חזר בו ופירש כרש"י, והביא שכן כתב הראב"ד, וראה מה שכתב שם בשם ר"ח.

ב. הקשה הרשב"א שם, הרי לעיל בכרייתא נחלקו חכמים על רבי אלעזר ברבי שמעון הסובר: מחמת ביעתותיהו דעדים קא מודי, ואילו הכא סוברים חכמים וסומכוס שאינה הודאה.

והוסיף הרשב"א: שמא תאמר, שכאן היות וכבר באו עדים גרע, זה אינו, שהרי פשיטא שאין כוונת הגמרא לומר שמחמת עדים הראשונים הודה, כי את אלו הרי יודע הוא שיכול להזים, וודאי שכוונת הגמרא היא, שהודה משום שהוא יודע שיש עדים אחרים.

ולכן פירש הרשב"א, שלפי פירוש הגמרא השתא בדברי סומכוס ורבנן אכן כרבי אלעזר ברבי שמעון הם סוברים.

ולכן מתחלק התשלום שחייב הגנב לבעלים, דהיינו: קרן, כפל, ושנים ושלשה, בין העדים שזממהו, לבינו –

הוא משלם מכספו קרן לבעלים, שהרי העידוהו עדים אחרונים שגנב, (10) והיות ואמת היה הדבר שגנב, ממילא אף העדים הזוממים פטורים מלשלם לו, ואף שבשקר העידו שהרי הזומו, מכל מקום הרי חייבו את מי שכבר חייב, ופטורים.

ועדים קמאי דאזמינהו [עדים הראשונים על הגניבה, שהוזמן] **משלמין לבעלים תשלומי**

כפל – כלומר: את החלק השני מן הכפל – במקום הגנב, וכדאמר סומכוס: "הן משלמין תשלומי כפל"; ומשום שהגנב הרי לא נפטר מן הכפל לבעלים שהודאתו מחמת עדים היתה, ומאידך, העדים חייבים לשלם לו תשלומים אלו שהרי זממו בשקר לחייבו בהם בשעה שעדיין לא נתחייב, כי עדיין לא העמידוהו בדין, ומשלמים הם לבעלים במקומו.

והוא הגנב, **משלם** לבעלים את היתרה, דהיינו: **שלשה לפר ושנים לאיל**, ומשום שהעדים מחייבים אותו לשלם לבעלים,

שחייב עצמו בקרן, ואף ששני מעשים הם, ומשום שהגניבה יסוד החיוב לטביחה, ונאמרה עמה בבת אחת; והיינו דאמרינן:

"רבנן סברי: אף על גב דהודאה דגניבה מחמת עדים הוא דקא מודי", ונמצא שאינה הודאת חיוב בקרן, וממילא הודאת הטביחה "פוטר בה את עצמו מכלום", מכל מקום "הודאה דטביחה הודאה היא".

"וסומכוס סבר: כיון דהודאה דגניבה מחמת עדים הוא דקא מודה", ונמצא שאין זו הודאת חיוב בקרן וכמי שלא הודה בה הוא, **לפיכך**: "הודאה דטביחה – שנמצא ממילא שפטר עצמו בה מכלום – לאו הודאה", שכל הפוטר עצמו מכלום אינה הודאה לפוטרו.

וכפירוש השני נראה מרש"י שכתב בד"ה הודאה דטביחה [לפי דעת רבנן]: "הודאה דטביחה – דלאו מחמת ביעתותא אודי – מיהא הודאה היא ופטור מארבעה וחמשה, אף על גב דפטר עצמו מכלום בהודאה זו דהא הודאה שגנבתי כמאן דאמר לא גנבתי דמי דמחמת קמאי אודי וכו'", ומבואר שאילו היה זה כמי שאומר "גנבתי", כי אז לא היתה חשובה הודאת הטביחה כמי שפטר עצמו מכלום, שהרי

הודה עמה על הגניבה שהיא מחייבתו בקרן, וכן מבואר מדברי רש"י בד"ה "לא דכולי עלמא הודאה דטביחה: בלא הודאה דגניבה לאו כלום היא לפוטרו".

10. נתבאר על פי רש"י שכתב בד"ה הודאה דטביחה: "הודאה שגנבתי" כמאן דאמר "לא גנבתי" דמי, דמחמת קמאי אודי, והאי דמחייב בקרן וכפל משום עדות אחרונים הוא, ולא משום הודאתו"; ודקדק ה"משנה למלך" [גניבה ג ח ד"ה וראיתי] מלשון רש"י, שהודאה מחמת ביעתותא דעדים אינה בכלל הודאת בעל דין לחייבו קרן על פיה, [ואין זה רק דין לגבי הודאה בקנס שהודאה כזו אינה פוטרתו], ולכן כתב רש"י שאת הקרן מחייב הוא משום העדאת העדים האחרונים, ולא מחמת הודאתו; [וראה שם שהקשה על דבריו מהמשך הסוגיא, ואף שמצא מקום ליישב כתב: "הדין הוא תמוה בעיני, שיועיל טענת ביעתותא דעדים לפוטרו מהקרן"; וראה בהגהות ל"תרומת הכרי" סימן א, שכתב לדעת רש"י, שעיך הטעם בהודאה מחמת ביעתותא שאינה מועילה לפטור, הוא משום שאינה מועילה לחייב, וכל הודאה שאינה

בהודאתו, ואף ש"פטר עצמו מכלום".⁽¹¹⁾
אמר דחה רב אחא בריה דרב איקא: לא
כאשר פירשת את טעם מחלוקתם:

אלא דכולי עלמא — ואף רבנן — סוברים:
הודאה דטביחה — שאין עמה הודאת גניבה
— לאו הודאה היא לפוטרו.

אלא בדין "עדות שאי אתה יכול
להזימה"⁽¹²⁾ אם עדות כשירה היא, בזה הוא
דקמיפלגי.

והודאתו לא פטרתו כיון ש"פטר עצמו
מכלום", והיינו דאמר סומכוס: "והוא משלם
שלשה לפר ושנים לאיל".

ואילו חכמים סוברים: הוא משלם לבעלים
את הקרן שהודה, והעדים פטורים מלשלם
לו, והם משלמין במקומו תשלומי כפל
לבעלים, שהודאתו לא פטרתו מפני שמחמת
עדים הודה, ואילו עוד שנים ושלשה על
הטביחה אין הוא משלם, שכבר נפטר

מחייבת אינה פוטרת].

וב"תרומת הכרי" סימן א בתנאי השלישי
דחה דברי ה"משנה למלך", וכתב שרש"י מודה
שבסתם הודאת בעל דין בממון הרי הוא חייב
אף שהודה מחמת ביעתותא, ושאני הכא
שהודאת הגניבה כוללת ממון וקנס, ולכן כל
שהודה מחמת ביעתותא ולא באו עדים אחר כך
גם הקרן אינו משלם, כי יכול הוא לומר,
שהודאתו בקרן של הגניבה אינה אלא משום
שהיה מתיירא שמא יבואו עדים ויצטרך לשלם
קרן וכפל, ולכן עדיף היה לו להודות בקרן
ולפטר מן הכפל, אבל באמת אינו חייב לא קרן
ולא כפל ולא גנב מאומה, אבל כשההודאה היא
על ממון בלבד, אין לו שום טענה לטעון
שמחמת ביעתותא דעדים הודה, כי מה יועיל
בהודאתו, שהרי מעולם לא מצינו בממון
שיפטרנו הודאתו "והרי זה נכון בעיני כל ישר
הולך".

וב"חידושי רבי מאיר שמחה" [ד"ה אולם]
כתב שכוננת רש"י פשוטה היא, שהרי טעם
הודאה מחמת ביעתותא שאינה הודאה לפטור,
הוא משום שהוא לא רצה להודות רק מחמת
העדים, ולפיכך שדינן להודאתו ולא חשבינן לה
מידי גבי קנס, אבל כאן אילו היינו צריכים
להודאתו לחייב קרן, שוב לא היינו יכולים
לחייבו שלשה וארבעה על פי העדים [ומשום
ש"פטר עצמו מכלום"], שהרי בהכרח צריך אתה

להודאה ראשונה, ושוב ממילא ייפטר שהרי
הודה; והגע עצמך, אילו לא היו העדים
האחרונים מעידים על הגניבה, הרי אף שהודאה
ראשונה מחמת ביעתותא היתה, לא היה חייב
לשלם כלום; וכוננת רש"י במה שכתב "ולאו
מחמת הודאתו", היינו שאין אנו צריכים
להודאתו, אבל אם היינו צריכים לבוא להודאתו,
שפיר היה פטור, "וזה פשוט מאד, ולחנם תמה
המשנה למלך".

11. הטעם שהזכירה הגמרא, שאמר הגנב:
גנבתי, מיהו לא בפניכם, היינו משום שאם היה
מודה שגנב ובפני העדים שהעידוהו בתחילה,
והוזמו, שוב לא היו העדים חייבים לשלם לו
"כאשר זמם", שהרי הודה שאכן היו שם וראו
את העדות, והודאת בעל דין יותר משני עדים
המזימים היא, ואין הוא יכול לתבוע מהם
תשלום "כאשר זמם".

ומה שאמרה הגמרא: "ואיתי סהדי
ואזמינהו", יש לפרש שלרבותא נקטיה, שגם
באופן זה שידוע הוא שיכול להזימם, בכל זאת
אומרים שהודה מחמת עדים הראשונים, ראה
הערה 8; ובספר שינויי נוסחאות הביאו גירסא
ממקור אחד: "ואתו סהדי ואזמינהו".

12. א. מקור דין זה, הוא מהא דשינוי בסנהדרין
מ א: "היו בודקין אותן [את העדים] בשבע

כגון דאתו סהדי ואמרי ליה: גנבת!

ואמר לחו: "אכן גנבתי ולא עוד אלא שאף טבחתי ומכרתי, מיהו לא בפניכם גנבתי", והוסיף עוד לאמר: "אלא בפני פלוני ופלוני".

ואייתי הגנב סהדי ואזמינהו דלא באפיהו גנב, וכאשר ביארנו בתחילה.

ואתו אותם פלוני ופלוני — שהודיע עליהם הגנב מראש, והודה שעדי אמת הם — **ואסחידו ביה דגנב,** ואף טבח ומכר.

ובכשרותה של עדות זו האחרונה נחלקו רבנן וסומכוס:

דרבנן פברי: היות ולדעת המתחייב עצמו עדי אמת הם, אם כן **הויא לה "עדות שאי אתה יכול להזימה"**, שהרי אף אם יזימו אותם לא יתחייבו לשלם, שהרי יאמרו לגנב:

וביאור מחלוקת סומכוס וחכמים שונה בשלש פרטים מכפי שפירשה הגמרא בתחילה:

א. לדעת חכמים: אין הגנב חייב בחציו השני של הכפל לבעלים, ואף שמטעם הודאה שהיתה מחמת ביעתותא אין לפוטרו, מכל מקום פטור הוא משום שהעדות אינה עדות, וכפי שיתבאר; וממילא שלדעתם, משלמים העדים את תשלומי הכפל לגנב ולא לבעלים.

ב. מאותו טעם עצמו — שהעדות אינה עדות — סוברים חכמים, שאין הגנב משלם שנים ושלושה לבעלים, ולא משום שנפטר בהודאתו כאשר סברנו בתחילה.

ג. בשעה שהכחיש הגנב את העדים הראשונים, לא אמר להם אמירה סתמית: "גנבתי אבל לא בפניכם"; וגם העדים שבאו להעיד על הגנב בשנית, כבר הודיע עליהם הגנב בתחילה; וכך היה:

פי ראשונים ואחרונים — אם רק בדיני נפשות צריך עדות שאי אתה יכול להזימה, או אף בדיני ממונות, שהפקיעו חכמים דין דרישה וחקירה בהם כדי שלא תינעל דלת בפני לוויין; ומסקנתו שם, שאף בממון צריך עדות שאתה יכול להזימה; וראה עוד ב"ספר המפתח" כאן מה שהביאו בזה.

וממה שמבואר בסוגייתנו כדבר פשוט שצריך עדות שאתה יכול להזימה אין להוכיח, כי סוגייתנו עוסקת בדיני קנסות — שהם צריכים דרישה וחקירה כדיני נפשות — ולא בסתם דיני ממונות, כן כתבו ה"פני יהושע" בקונטרס אחרון למסכת כתובות, אות סח ד"ה אמנם, וה"נודע ביהודה" מהדורא קמא, אבן העזר סימן עב [דף סה טור ג] ד"ה הכלל; וראה גם בהערה 13.

חקירות: באיזו שבוע, באיזו שנה, באיזו חודש, בכמה בחודש, באיזה יום, באיזה שעה, באיזה מקום וכו'. מה בין חקירות לבדיקות, חקירות: אחד אומר איני יודע, עדותן בטילה, בדיקות: אחד אומר איני יודע וכו' עדותן קיימת".

ובגמרא שם מא ב: "מכדי אידי ואידי [חקירות ובדיקות] דאורייתא היא, מאי שנא חקירות ומאי שנא בדיקות?! אמר להו [רמי בר חמא]: הכי השתא, בחקירות אמר אחד איני יודע עדותן בטילה, דהויא לה עדות שאי אתה יכול להזימה, בדיקות אמר אחד מהן איני יודע עדותן קיימת, עדות שאתה יכול להזימה הוא", ובטעם דין זה, ראה מה שציינו ב"ספר המפתח" כאן.

ב. בש"ך סימן לג סקט"ז האריך לדון — על

באותו זמן שאתם מעידים עליו" — לא הוי עדות, (14) ולא נחלק סומכוס מעולם בזה, ואיך נאמר שמכשיר הוא כאן "עדות שאי אתה יכול להזימה"?!?

ומפרשת הגמרא, שאין סומכוס חולק בעיקר דין זה, ולא נחלק אלא בעדות זו המסוימת בלבד, שאף כי אי אפשר להזימה, עדות היא, כי:

הני מילי — ד"עדות שאי אתה יכול להזימה" אינה עדות — היבא דלא ידעי העדים באיזה יום באיזה שעה, היינו שחקרו אותם על היום ועל השעה ואמרו "איני יודע", (15) ומשום דליבא לעדות כלל.

אבל הכא, הרי מה שאי אפשר להזימה הרי הוא משום דפיועי הוא דקא מסייע להו נכי המתחייב על פי עדותם, מאשר שאינם עדי שקר], וכאשר מטעם אמת אין העדות יכולה

הרי הודית שאמת דברנו, וכל עדות שאי אתה יכול להזימה, לא הויא עדות.

וסומכוס פבר: אף "עדות שאי אתה יכול להזימה" הויא עדות.

ולכן, לפי דעת חכמים, הוא אינו חייב כלום — מלבד קרן — (13) לבעלים, שהרי אין כאן עדות, ועל פי הודאתו אי אפשר לחייבו קנס, שאין הודאת בעל דין מועילה לחיוב קנס, אף כשאינה פוטרת אותו לגמרי; ומאידך, משלמים העדים הזוממים לגנב את הכפל שרצו לחייבו.

תמהה הגמרא על ביאור טעמו של סומכוס:

והא קיימא ל': "עדות שאי אתה יכול להזימה" — וכגון שאמרו העדים: "איני יודע" את המקום או את הזמן שיאפשר להזימה על ידי "עמנו הייתם במקום אחר

הגנב חייב הכל לבעלים, ואת יתרת תשלומי הכפל שלו [מלבד הקרן] משלמים הם במקומו, שהרי חייבים הם אותם לו משום "כאשר זמם", ואת יתרת תשלומי הטביחה, דהיינו שנים ושלשה משלם הגנב לבעלים מכספו.

14. בש"ך סימן לג סקט"ז כתב להוכיח מפשטות לשון הגמרא, שאף בדיני ממונות, אין מועילה עדות שאי אתה יכול להזימה, ראה שם.

15. אם אף בדיני ממונות — שאין צריכים לכתחילה דרישה וחקירה — כשאומרים העדים "איני יודע" בחקירות עדותן בטילה, ראה מה שכתב הש"ך בסימן לג סקט"ז, בתוך דבריו בענין עדות שאי אתה יכול להזימה בדיני ממונות.

13. אבל קרן חייב הוא — כמו שכתב רש"י — משום הודאת עצמו, כי עדות הראשונים הוזמה, ועדות האחרונים — לפי חכמים — עדות שאי אתה יכול להזימה הוא; ומכאן הקשה ה"משנה למלך" על מה שדקדק מדברי רש"י [והובא בהערה 9], שהודאה מחמת ביעתותא אינה הודאה אפילו לחייבו ממון, שאם כן למה משלם הוא — לפי חכמים — קרן על פי עצמו, והרי הודאתו היתה מחמת ביעתותא?!?

ותירץ ה"משנה למלך", שיש לומר בדעת רש"י, שהוא סובר כדעת הריב"ש שבדיני ממונות אין צריך עדות שאתה יכול להזימה, ואם כן מתחייב הוא את הקרן על פי עדות האחרונים, ולא על פי הודאתו שהיתה מחמת ביעתותא דעדים.

ואילו לדעת סומכוס שעדות כשירה היא, הרי

להזימה, הרי העדות כשירה. (16)

אמר מר:

משום סומכוס אמרו: **הן משלמין** לבעלים
תשלומי כפל במקומו של הגנב:

ופשטות הלשון משמע, שהם חייבים לו את כל הכפל, ומשלמים את כולו לבעלים, ומקשינן עלה: **מדקא מודה** [מאתר שמודה] **דגנב**, וכי אטו קרן בעי שלומי [צריכים הם לשלם לו אף את הקרן]?! והרי הודה שחייב הוא קרן, ולא באו העדים לחייב אלא את מי שאינו בר חיובא, וזה הרי בר חיובא הוא.

אמר תירץ רבי אלעזר משמיה דרב:

תני בכרייתא במקום "והן משלמים תשלומי כפל" דמשמע: קרן וכפל שלו:

"והן משלמים תשלום דכפל", כלומר: את א-ו החלק המשלים ל"תשלומי כפל", דהיינו חציו השני של הכפל בלבד, שהוא קנס, ובאו לחייבו קודם שעמד בדין. (1)

שנינו במשנה: **גנב והקדיש ואחר כך טבח ומכר**, משלם תשלומי כפל ואינו משלם תשלומי ארבעה וחמשה:

16. יש לפרש את חילוק הגמרא בשני אופנים:

האחד: טעם הדין שצריך עדות שאתה יכול להזימה, הוא משום שהיות ונאמרה פרשת "עדים זוממין", ממילא צריך שתהיה העדות ראויה שיתקיים בה כל מה שנאמר בה; ולפי זה יש לומר לדעת סומכוס, שזה הוא דוקא אם החסרון מחמת העדות שלא נאמרה באופן שיהיה אפשר להזימה, אבל לא חסרון צדדי שאינו חסרון בעדות; ולפירוש זה עדים המעידים על הטריפה שהוא חייב מיתה, שהיא עדות שאי אתה יכול להזימה, [כדאמר רבא בסנהדרין עח א], היינו דוקא לפי חכמים, אבל לסומכוס תהיה עדות זו כשירה; ובפירוש זה מתבאר לשון הגמרא: "דליכא לעדות כלל", [וראה על לשון זה ב"ספר המפתח" בשם שו"ת שואל ומשיב].

השני: הטעם שצריך עדות שאתה יכול להזימה, הוא משום שמטעם זה לא ישקרו, שמא יזימום; ולכן כשסיבת אי ההזמה היא משום שאנו תולים לגביו שאמת הוא דובר, אין שייך טעם זה, וזה הוא מה שאמרו בגמרא: "אבל הכא סיועי הוא דקא מסייע להו".

ב. וברש"י מבואר כפירוש שני, שכתב: "הני

מילי דלא הויא עדות, היכא דאמרי "לא ידעינן" באיזה יום באיזו שעה, [משום] דאיכא למימר, דלהכי עבדי [לומר "איני יודע"] דמסתפו דלא לייתי סהדי דליזמינהו [ולומר להם]: והלא באותה שעה עמנו הייתם ועדים שקרנים הם, אבל הכא, דהא דאין אתה יכול להזימה, היינו משום דקושטא קא מסהדי, מכל שכן דעדותן עדות, דסיועי קא מסייע [כן צריך לומר, ראה ספר "שינויי נוסחאות"] להו"; וקצת נראה מלשון רש"י, שלא היה גורס בגמרא "דליכא לעדות כלל", שהרי לא הזכיר תיבות אלו ולא פירשם.

ג. לשון רש"י, שכתב: "דאיכא למימר דלהכי עבדי דמסתפו דלא לייתו סהדי דלזמינהו", צריך ביאור: שהרי דין "עדות שאי אתה יכול להזימה" אינו דוקא בעדים שאומרים "איני יודע" בחקירות, אלא גם בעדים הבאים להעיד על הטריפה, ומשום שאי אפשר להזימם, אף שאין שייך לומר שעושים כן בכוונה, [ואין לומר שאכן לסומכוס לא יהיה הדין כן, כי לפי פירוש רש"י, מהיכי תיתי לומר כן].

1. נתבאר על פי הראב"ד, שנראה מדבריו שהוא